FILE DIN ISTORIA ORALĂ A UNUI SAT BĂCĂUAN
(DIN POVESTIRILE LUI GHEORGHE ADAM)

Narcisa Ştiucă

În vara anului 2000 am realizat în satul Fundătura din comuna băcăuană Glăvăneşti o serie de înregistrări ce compun importante segmente de istorie orală. Oamenii voiau să vorbească, "să spună" (adică să povestească, să se confeseze) dar nu despre timpuri foarte vechi, ci despre altele, "mai de aproape": războiul, prizonieratul, chiaburizarea, prigoana comunistă. Aşa am aflat că bărbaţii satului se ierarhizează tocmai în funcţie de aceste experienţe şi - intuiam - de performanţele povestitului.

De la sine, istoria satului se împărţea în cea de dinainte de al doilea război şi cea de după război. Dezechilibrate ca durată, inegale ca intensitate şi fidelitate a retenţiei, cele două felii de timp refuzau parcă să se completeze şi rămâneau paralele: două vârste ale aceleiaşi aşezări. Remarcam uimită că interlocutorii mei pot imagina pentru fiecare din "ere", dacă ele ar fi continuat netulburate, câte o imagine a satului lor şi a vieţii acestuia. Una patriarhală, coborâtă aievea din cronici şi hrisoave şi o alta schiţată apocaliptic, în care valorile şi sentimentele s-ar fi alterat complet, ar fi fost definitiv distruse.

Manualele contemporane de etnologie vorbesc despre cercetarea de teren ca pretext pentru o antropologie reflexivă *a posteriori*[1] şi despre faptul că alegerea prealabilă a unei scriituri implică alegerea unui anumit tip de anchetă, a unei maniere proprii de a face teren, de aici exprimarea metaforică: *textul este terenul*[2]. Aşadar, pentru a fi o prezenţă-martor trebuie întâi să fii convingător, să-ţi dezvălui toate reflecţiile, comentariile interioare, temerile, aspiraţiile. Am renunţat, prin urmare, la interviurile structurate şi mai ales la încorsetantele chestionare şi am recurs la o metodă ce apropia demersul meu de cel jurnalistic: înregistrarea mărturiilor de viaţă, a naraţiunilor personale şi a celor auzite, legându-le doar de subiectul intervievat însuşi şi de tema generală a anchetei mele: istoria orală a satului.

Când am început redactarea lucrării de istorie orală mi-am amintit că undeva, într-un studiu din anii '30, citisem despre dificultăţile la care este supus cercetătorul care îşi propune să observa şi să înregistreze manifestările sociale[3]:

"Luat în parte, fiecare dintre indivizii componenţi ai societăţii reprezintă un cosmos, o lume în sine, atât de variată faţă de alte vieţi şi de bogată în amănuntele sale, încât problema pe care o ridică existenţa individului ca atare ar putea fi socotită insolubilă /.../. Sociologul va trebui să ia veşnic cunoştinţă de această societate prin oamenii individuali şi prin faptele izolate care o constituie, va trebui veşnic să reconstruiască, din fragmente, un total care îi scapă prizei directe. /.../. Greutatea de care ne izbim este aceea de a obţine de la un informator, cu cât mai puţin amestec din partea ta, exact informaţia care îţi trebuieşte, sinceră şi complectă, pe care tu s-o înregistrezi, şi în a observa, fără deformare, faptele."

A construi biografia unei aşezări înseamnă azi a o divide în grupuri neomogene şi inegale ca podere şi autoritate, a accepta schimbările şi renunţările, a studia individualităţi şi destine pentru ca apoi, după o anumită ştiinţă, a le recompune şi a le aşterne într-o imagine cu profunzimi şi reliefuri pe care descrierea seacă şi observaţia rece n-ar ambiţiona niciodată să le atingă.

De altfel, secolul XX a însemnat în antropologia culturală o întoarcere către *persoană* şi către *personalitate*. Preocupările teoretice marcate de împrumuturi din psihologie şi psihanaliză, aveau în vedere experienţa personală şi personalizată a culturii. S-a renunţat astfel la uniformizarea ce înlesnea în bună măsură demersurile cercetătorului, întrucât pornea de la ideea unei vieţi private-standard şi nu a unui patrimoniu cultural înmagazinat în memoria educaţiei[4]. Condiţia cercetătorului antropolog sau etnolog este astfel mai aproape de aceea a jurnalistului şi a analistului care aşa cum se profila în deceniul al nouălea al secolului XX, este dispus să recurgă la o teorie a comportamentului care să ia în calcul variabilele bio-psiho-sociale ale subiectului cercetat [5].

Este, de fapt, o schimbare de atitudine care permite realizarea unui cuplu neluat în calcul până acum: *observator-observat*. Cercetătorul observă şi se lasă observat, emite opinii (enunţuri) despre cel pe care îl observă şi despre ceea ce acesta rosteşte, dar îl şi încurajează să formuleze, la rândul său, aprecieri şi concluzii ale acestei "scrutări" reciproce.

Rezultă de aici, pe de o parte, o nouă atitudine faţă de universul sau grupul studiat, iar pe de altă parte un alt mod de tratare a temei. Cercetătorul acordă mai multă atenţie interlocutorului său încercând să-i analizeze şi să-i pună în valoare personalitatea, raportând-o la pattern-uri culturale deja cunoscute. Subiectul plasat în centrul studiului antropologic (etnologic) îşi reconsideră şi îşi structurează discursul, competenţa şi performanţa creatoare în funcţie de observatorul său.

https://biblioteca-digitala.ro

În cursul înregistrărilor pe care le-am realizat în satul Fundătura din județul Bacău am fost pusă adesea în postura culegătorului-povestitor, întrucât subiecții aleși îmi cereau o “prestație la schimb” ce condiționa continuarea anchetei de teren.

Am remarcat, de asemenea, cum discursul naratorilor pe care i-am înregistrat se modifica prin raportare la auditoriu, la compoziția lui și la scopurile - mărturisite sau intuite – ale provocării actului narativ.

Variate ca discurs, bine ancorate într-o realitate istorică, textele înregistrate în vara anului 2000 la Fundătura prezintă o unitate structurală deloc surprinzătoare dacă avem în vedere anumiți factori. Majoritatea narațiunilor personale se înscriu în ceea ce folcloristica americană numeşte "experiențe ale victimizării" ("narrative situation on victimization experience"[6]): povestiri despre perioada instaurării comunismului (chiaburizarea, cotele, arestările politice, cooperativizarea), mărturisiri din perioada detenției politice şi din lagărul sovietic de la Odessa, precum şi istorioare cu tentă comică din perioada ceauşistă..

Sunt narațiuni ce se înscriu în experiențe individuale şi implicit în istoria orală a multor aşezări rurale din România ultimei jumătăți de veac[7]. Există suprapuneri, relatări încrucişate, ce au repere temporale, spațiale sau evenimențiale comune. Ceea ce le deosebeşte este atitudinea naratorului şi implicarea lui ca erou (personaj), iar aceasta ține tocmai de *coordonatele povestitului popular*.

Specialiştii în domeniu au stabilit că în acest proces mediul, cadrul socio-cultural, contextul manifestării, pe de o parte, şi mentalitatea, atitudinea individului şi a grupului, a interpretului şi a audienței, pe de alta, joacă roluri importante. S-a afirmat, spre exemplu, că datorită *caracterului individual şi local*, povestirea are *o existență uneori efemeră* şi *o autonomie relativă*, condiționată de împrejurările zicerii, de interesul ascultătorilor, de dispoziția şi disponibilitățile narative ale povestitorului.[8]

Narațiunile se pot naşte, şi adesea se nasc, într-o conversație, însă ceea ce le asigură o *existență prelungită* este *circulația*. Circulând, o relatare este acceptată de auditoriu, poate genera *variante*, i se pot adăuga motive noi, pune în valoare elemente de cultură mai vechi şi chiar conferă celor ce o spun statutul de povestitori specializați.

Este însă cazul să punem mai mult accentul pe *referențialitate*, acea trăsătură ce diferențiază povestirile de celelalte specii ale epicii populare în proză. Detaliile temporale, spațiale, biografice, raportarea la persoane-martor şi la obiecte-martor sunt tot atâtea argumente ale naratorilor pentru credibilitate, pentru verosimilitate. Trebuie spus că acestea toate nu au puterea de a face dintr-un şir de întâmplări - oricât ar fi ele de ieşite din comun - o narațiune demnă de a circula. Mai trebuie să existe încă două elemente: *pragmatica* şi *stilul povestirii* - pe de o parte - şi *interesul* şi *girul colectiv* - pe de alta.

Oamenii povestesc pentru a informa, a sfătui, a declanşa o acțiune, a alerta sau a preveni, tot atât de bine ca şi pentru a stârni mândria şi admirația[9]. Uneori, pentru a crea un cadru mai potrivit demonstrației şi a fi mai convingător în învățăminte, naratorul se pune pe sine într-o lumină defavorabilă. Rolul narațiunilor personale este de a aduce o justificare şi o mărturie şi de a forma, prin aceasta, o constrângere.

Revenind la subcategoria narațiunilor înregistrate în satul băcăuan, trebuie să arătăm că scopul lor se regăseşte printre intențiile narative enumerate mai sus, în vreme ce, în mod explicit, ele dezvoltă sentimente dintre cele mai puternice şi că, adesea, sunt socotite secrete şi nu povestiri demne de a fi actualizate.[10] Ca orice alt tip de narațiuni personale, ele apar în conversație şi mai ales în dialogul de tip confesiune, contribuția participanților - alții decît naratorul -trebuie şi ea luată în seamă. Se creează apoi acea relație de reciprocitate între povestitor şi ascultător, despre care tocmai am pomenit. Acesta este încurajat şi chiar îndemnat să "ofere" narațiuni, nu numai să fie atent, să aprecieze, să înțeleagă şi să accepte mărturiile şi justificările naratorului.

Am înregistrat texte deosebit de interesante – atât prin stil cât şi prin conținut - de la Gheorghe Adam de 100 de ani (despre instaurarea comunismului, dar şi istorii cu tâlc şi snoave), Spirache Florea, 93 de ani (o legendă, narațiuni autobiografice din perioada copilăriei, din război şi din timpul prigoanei comuniste), Ioan Spânu, 90 de ani (o amplă relatare despre anii petrecuți în lagărul de la Odessa) şi Gheorghe Mâşcă, 68 de ani (o mărturisire privind detenția politică în închisoarea din Gherla şi din lagărul de muncă de la Luciu-Giurgeni). Acestea, însoțite de un studiu privind contextul înregistrărilor, relația narator-cercetător şi stilul narațiunilor s-au constituit într-un volum de istorie orală ce va fi publicat la sfârşitul anului 2000 datorită inițiativei şi sprijinului acordate de Inspectoratul pentru Cultură al județului Bacău.

Dintre naratorii menționați, îl voi prezenta aici doar pe Gheorghe Adam, personalitate marcantă a satului ce contrazice esențial imaginea idilic-romantică a țăranului neinstruit, depozitar al tradițiilor folclorice arhaice ale satului (grupului) pe care îl reprezintă. În încercările inițiale de a reconstitui un fond etnografic şi folcloric vechi, latent, am apelat şi la Moş Gheorghe Adam cu întrebările obişnuite legate de

https://biblioteca-digitala.ro

calendarul tradițional, de sărbătorile satului, de obiceiurile familiale, de repertoriul de cântece, legende, colinde... Răspunsurile erau laconice, vorbitorul devia imediat de la subiect către un timp mai apropiat, a cărui amintire parcă îl ardea. Simțea nevoia să-mi spună altceva decât voiam să aflu eu şi ca să nu pară nepoliticos mi-a furnizat mai întâi o bogată listă de posibili subiecți, apoi, a revenit la propria-i persoană căutând cu dibăcie să mă poarte spre discuțiile şi istorisirile "mai de-aproapi, mai din-'coaci".

Moş Gheorghe a fost încă din tinerețe cu un pas înaintea timpului său, cu un gând înaintea contemporanilor săi şi asta se măsoară nu atât în ceea ce numim de obicei "competență folclorică", ci în cu totul altceva: *"Mia mi-a plăcut întotdeauna să fiu informat, să ştiu tot ci să pregăteşte, tot ci să aşteaptă. Am citit ziarele totdeauna; am avut abonament! Am ascultat posturi di radio! Ci-am mai pățât şî cu asta!..."*.

Biografia interlocutorului meu se desena ca o spirală inversată, adâncindu-se în timp: ultimii ani ai dictaturii lui Ceauşescu, epoca activismului găunos, colectivizarea, chiaburizarea, întovărăşirea, persecuțiile politice, foametea, refugiul către Dunăre, la Zimnicele... Timpuri şi întâmplări apocaliptice, mi-am spus; un rău ce părea că nu se mai sfârşeşte... *"Şi totuşi s-o sfârşât!"* mi-a spus citindu-mi gândurile bătrânul. Aveam să descopăr apoi că îşi pusese la punct o întreagă strategie a supraviețuirii care poate unora nu li s-ar părea eroică, deşi este evident că a contribuit în bună măsură la creşterea prestigiului în familie şi în sat. Aşa cum mi-a spus într-o prea scurtă conversație fiica sa, Maria Chibzui, "El a ştiut cum să treacă de toate! S-a descurcat, a avut ştiință de viață aşa...L-a mai scăpat şi moaşa de multe ori!:"

Cu cât se adâncesc în timp, amintirile pălesc, se estompează şi se idealizează. Ici-colo apar nume şi chipuri: generalul Berdan, "un foarte bun prieten al nieu", preotul Gâlcescu, "un om de caracter, un bun şi adevărat român", "învățătoru' Zanhir cari mi-o pus condeiu'-n mână", medicul-şef de plasă, preotul Vlad, căruia securitatea i-a strecurat în lemne o armă spre a-l putea aresta, un inginer merituos care a căpătat o bursă de studii, apoi a revenit în țară alături de soția sa, o belgiancă frumoasă şi cultivată, însă a căzut în dizgrația comuniştilor şi a fost persecutat, episcopul Romanului, "căruia i-am dat secretu' tinereții veşnice", învățătorul Florea de la Muncelu, "cel mai bun orator de prin părțile astea", un orfan pe care "l-am susținut până o agiuns sî hie profesor universitar la Iaşi"...

Istoria căpăta rezonanțe de confesiune şi imagini de album de familie. Adesea, povestirile erau însoțite de portrete succinte, de descrieri sau chiar de căutarea febrilă a fotografiilor scorojite de vreme... Cu cât se întorcea în timp, Moş Gheorghe avea parcă mai multă înțelegere pentru oameni şi lucruri, dar şi mai multă melancolie: *"Erau **oamini** altădată, doamnă!..."*. Cu alte cuvinte, erau valori şi criterii recunoscute care decideau poziția socială a oamenilor: *"Un'i să pomenea s-agiungi mari fărî carti, fărî avieri, fărî...nica?!..."*. În viziunea lui, **"oaminii"** erau personalități, modele de comportament şi, implicit, figuri demne de a fi păstrate în memorie. De ei se legau mai apoi evenimente sau doar mărunte întâmplări: aşa s-au născut istorisirile lui Gheorghe Adam...

Despre Moş Gheorghe sătenii spun că este un fel de *consilier* al lor, mai ales atunci când este vorba despre legislație şi justiție. Mai în glumă, mai în serios, el însuşi afirma că "îi mersese vestea prin toată comuna că doarme cu Codul Penal sub pernă!...".

Apoi, ca pe o scuză adăugă: *"Ştiți, io fiind notar, trebuia sî cunosc lejile bine, nu să-i încurc pi oamini! Iera cari venea sî afle di câti-o prişină, di câte-o problemî, ceva... şî io trebuia sî hiu pregătit să-l sfătuiesc, să-l îndrum cumva... Da, nu pot să zâc: mi-o plăcut sî mă documentez, sî ştiu şî să-nțăleg di ci sî faci fiecari lucru aşă şi-aşă!... O fost aşa, ca o pasiuni şî la dreptu' vorghind aşa am fost învațat, că bunicu' nieu şî cu Ioniță Grigoraş, tot un răzăş di pe-aici, or mărs şî la Iaşi! S-or giudicat cu vodă: cu domnitoru' Sturza! Or plecat calari pi cai pânî la Iaşi cu tăti actile... Că noi aveam urice domneşti di la Vodă Alexandru cel Bun!"*.

În vălmăşagul zilelor pe care România le trăieşte în cel de-al unsprezecelea an al libertății ei, am avut prilejul de a remarca eu însămi interesul lui Moş Gheorghe pentru fiecare eveniment, pentru fiecare personalitate politică sau culturală, acuitatea cu care le analiza şi spiritul fin de observație.

Seară de seară, după fiecare jurnal de televiziune, se iveau fie istorioare cu tâlc ce dădeau alt sens, mult mai plin de miez, evenimentelor fierbinți din Capitală sau măruntelor întâmplări de peste zi. Era o experiență cu totul inedită pe care, ca folcloristă, o trăiam cu o imensă satisfacție, descoperind, cu fiecare înregistrare sau notă un povestitor de excepție. Secondat şi adesea incitat de soția sa, Emilia Adam, *Cucoana Moaşă,* socotindu-mă pe mine un partener de conversație oarecum docil şi fidel, Moş Gheorghe îşi etala o foarte veche ştiință oratorică şi îşi punea în valoare o erudiție de tip țărănesc.

Când, într-o seară, comentatorul televiziunii naționale anunță "trecerea cu arme şi bagaje" a unui grup de politicieni de la un partid la altul, povestitorul meu îşi aminti "Povestea lui Haralambie din Glăvăneşti" comentând apoi în spiritul timpurilor când trăiau **"oamini adivarați"**: "N-ar trebui, doamnă, să

https://biblioteca-digitala.ro

să-ntâmple lucruri di-astea!... Şi nişi ciialalţ' n-ar trebui să-i primască pintru cî cini-o tradat o datî mai trădeazî ş-a dooa oarî şî toatî viaţa lui n-ar' sî hie on om di nădejdi!...":

Era unu la noi aici la Glăvăneşti, unu Haralambie. Era ofiţer pi la Iaşi, locotenent. El o participat la coaliţia împotriva domnitorului Cuza: la detronarea lui Cuza!...

Cân' o vinit domnitoru' Carol (cî iel n-o fost di la-nceput rege), cela s-o dus la el crezân' că va primi ceva gradi...ceva recompense... dar domnitorul Carol i-a spus:

- *Ai fost slugî necredincioasă stăpânului tău! (Şî l-a degradat, l-a scos din armatî!).*

O ramas vătăşel pi la Primărie! Îl mai chema lumea de martor la câti-o vânzare sau grefier cî ştia să scrie – era om cult altminteri!..."

Apoi, Moş Gheorghe mi-a vorbit aproape cu pasiune despre felul cum românii se arată mereu nemulţumiţi de ceea ce au şi totuşi nu fac nimic pentru ca lucrurile să se schimbe: "Păi ştiţi cum facim noi, românii, cu nemulţumirea asta? Ca hiu cela di-mparat cari nu iara fericit! O ştiţi pi asta?... Hai sî v-o spun!...". Şi dezvoltând apoi o întreagă filosofie a fericirii, interlocutorul meu încercă să-mi demonstreze cum, adesea, oamenii pot trece pe lângă ea fără s-o preţuiască şi mai ales, atunci când reuşesc acest lucru, fără să-i înţeleagă sensul şi fără s-o împărtăşească şi celorlalţi.

"Zâce că era odată on hiu di-mparat cari nu iera fericit. Tat-su, împaratu', i-o zâs să-şi cate fericirea, să găsască on om fericit şî să-i ieie cămaşa şi s-o poarte iel...

O mărs ş-o mărs ş-o cătat dar n-o găsît nici on om fericit...Pînă într-o zî când într-on bordei o văzut aşa on copchil, on pui di mocan cari cânta la fluier. Şădea şî cânta din fluier!... L-o-ntrebat: "Tu, măi băiete, eşti fericit?..."; "Io, da, i-o răspuns cela. Io sunt foarti fericit!".

Atunci hiu di-mparat i-o cerut cămeşa. Şî cela, mocanu', 'ce: "Cămeşa? Da' io n-am cămeşă, domnule!..." (Şî s-o descheiet şî i-o arătat chelea!)."

Despre lozinca "Noi nu ne vindem ţara!", despre spaima unora de a ne lăsa ajutaţi de ţări mai puternice şi despre eventualul preţ pe care acestea l-ar aştepta, Moş Gheorghe mi-a spus cu amărăciune: "Cân' am închinat ţara ruşâlor sî ni-o pradi, am mai făcut şî paradă cu flori şî cu cântice!... Acuma, cân' suntem în fundu' râchii, ni mai facim şî fuduli!... Ca zgârşitu' cela cari să-neca!... Sî v-o spun şî pi asta!...":

"Un zgârcit s-o dus odatî la on iaz să să scalde ca să nu plătească la baia publică. Di la on timp, s-o dus tot mai în gios, tot mai în gios... să să-nece. O trecut un om pi drum şî l-o văzut:

- *Dă! Dă! Dă-ncoaci...mâna sî ti scot!*

Ăsta, zgârcitu', n-o-nţăles ci să deie: "Dicât sî-i dau ceva sî mă scăpi, mai bini mă duc la fund!..."

Şî s-o-necat cu bunăvoie!..."

Peste două luni, revenind în satul Fundătura, am avut prilejul de a mai asculta o istorie cu tâlc, cea "Cu bogatu şî săracu la giudicatî", atunci când la radio s-a anunţat prăbuşirea Fondului Naţional de Investiţii şi fuga uneia dintre cele mai importante responsabile ale fraudei. Moş Gheorghe şi Cucoana Moaşă se îndoiau că femeia va fi prinsă şi că, odată adusă în faţa justiţiei, va fi cu adevărat pedepsită. Se îndoiau profund şi de eficienţa tribunalelor de azi, şi de buna credinţă a magistraţilor, şi de corectitudinea legilor: "Ş-apăi cân' a hi la tribunal acolo, a' sî facă cum o făcut cela cu chetrişelele p'in sân!...":

"Zâce că iera tot aşa odată un bogat ş-un sărac – fraţ'. Cel sărac n-ave boi ş-o luat boii fratelui să are cu iei.

Ci-o făcut, ci n-o făcut, o omorât bou'... Bogatu' zâce:

- *Mi-ai omorât bou', hai la giudicatî!*
- *Nu l-am omorât io!*
- *Ba da, hai!*
- *Hai! (Ce iera să facă?! S-o dus!)*

Pi drum mergân' (cel bogat avea căruţă, cal, n-o mărs pi gios), cel sarac o luat-o pi gios.

La un iaz, un om scăpasă acolo o iapă. Aista l-o agiutat s-o scoată. O apucat-o di coadă ş-o tras şî... i-o rupt coada!...

- *Eiii! Ai rupt coada iepii!... Hai la giudicatî! (şî cela!).*
- *Hai, că tăt acolo mărg şî io!*

În fine, o vinit noaptea. Bogatuţ frati-su, ave cunoştinţă, ave prietini. O avut un'i tragi: săracu', nu. O luat-o p'in păduri şî ş+o umplut cămeşa i şî...înainti!... O agiuns înt'-on sat. O bătut la o uşî, era on popă cu preoteasa lui, şedea acolo. L-o primit, l-o culcat în bucătărie... Stând aşa, o luat merele ş-o-nceput sî roadî acolo... Preoteasa s-o dus pi-acolo, o avut treabî în bucătării:

- *Ci mănânci acolo?*
- *Ia, nişti scumpături, n-ai văzut mata dintr-astea!*

Buuun! Preoteasa era însărşinatî ş-o stârchit în noaptea aceea... Popa dimineaţî l-o luat la rost:

https://biblioteca-digitala.ro

- *Mă, ce-ai avut tu di mâncari de nu i-ai dat şî preotesii că, iată, o stârchit?*
- *Ce să am?!...Ia, nişti meri pădureţi!...*
- *Nu i-ai dat! Hai la giudicatî!*
- *Hai!*

De-acuma ierau trii împricinaţ' ş-un pârât! Or plecat. Pi drum, săracu' ş-o umplut sânu', cămeşa, di chetriceli. Ş-o pus chetrişeli în sân, p'in cămeşî!...

Or agiuns la giudicatî. Colo, completu' di giudicatî, toţ'... Ascultă pi primu', pi frati-su, cela cu bou'. Da saracu' sî tot juca cu chetrile celea, li tot frământa, li zornăia acolo! Judicătoru' sî uita cân' la reclamat, cân' la reclamantŞ

- *Să-l închidem să munceascî pân-a scoati banii di-un bou!*
- *Aiiii! Pân' a scoati banii di-un bou?... Da' câţ' ani trebuie?...*
- *Nu ştiu, o zâs judicătoru', aşa scrie la mini aici, în legi, în codu' penal!*
- *Ăiii, da' mă lipsăsc!*

Următoru' era cela cu iapa. Povesteşte şî iel. Cela sarac sî tot juca cu chetrile. Judicătoru' cu ochii pi iel: nul slăbe din ochi!

- *La mine-n legi scrii cî ci s-a luat sî puni la loc!*
- *Adicî cum?*
- *Adicî-aşa: ţi-o luat, ţi-o rupt coada, tre' să puie alta-n loc! Una di hier, di lemn di altăceva că doar ceia ruptî nu sî mai licheşti!...*
- *Ăiii! Daţ ci sî fac cu iapî cu coadî di hier?!... Cân' ş-a plesni una sî să apere di muşti sî omoarî sângură! Mai ghini o lăs aşa!*

Vini şî rându' popii. Săracu' sî tot giuca cu chetrile p'in sân!...

- *Asta-i, zâce popa la urmî, nu i-o dat preotesii meri ş-o stârchit!*
- *Păi n-am spus adineaorea, faci judicătoru', că ci scrii la legi?...*
- *Ci?*
- *Lejea spuni cî pârâtu' tre' sî punî la loc ce-a luat!*
- *Cum sî punî la loc?!... Doamne fereşte! Adică sî...cu preoteasa...sî punî la loc?!...*

Judicătoru' o dat aşa din umere că adică aşa scrie la codu' penal...

S-o terminat giudicata! Giudicătoru' o coborât di-acolo şî s-o dus la iel. (Era tot cu ochii la cămaşa lui, că iel tot zdrângănea chetrile celea!):

- *Ei, ţ-o plăcut? Ţ-o plăcut cum ti-am scapat?*
- *Da, mi-o plăcut! Am scăpat amândoi!*
- *Păi cum?*
- *Păi dacă nu mă scăpai, iaca ci te-aştepta! Ti bătem pisti cap cu chetrile ăstea! (Şî le-o luat şî le-o scos din cămeşă şî le-o pus pi masa giudicătorului!).*"

Mă obişnuisem deja cu aceste formule introductive ce-mi dădeau – tehnic vorbind – răgazul să mă pregătesc pentru înregistrare sau notare. Au urmat apoi şi alte mici naraţiuni anecdotice: "Cu generalul şi căprarul", "Cu Iorga şi Armand Călinescu", "Cu ţâganu şi cucoana boierului", "Cu ţâganu cari să bărgherise"... Pe unele le citise, pe altele le auzise de mult, în tinereţe, iar acum le plasa în cele mai neaşteptate contexte. Asocierile de situaţie sau de personaje erau atât de minuţios ilustrate şi documentate încât totul devenea deodată convingător şi memorabil.

Încet-încet, de la parabole, anecdote şi snoave, cu acelaşi aer de voie-bună şi cu vădita intenţie de a-şi impresiona ascultătoarea, printr-un demers pe care l-aş numi pedagogic şi moralizator, povestitorul meu a trecut la istorisirea propriilor experienţe. Mai întâi s-au ivit cele care aveau ca protagonişti personaje hilare sau ridicole. Se perindau prin faţa mea "activiştii pe puncte ai partidului", oameni care fără îndoială existaseră şi pentru care prostia nu era o scuză pentru că era agresivă, dar şi cei "prostiţi de lozinci", credulii pe care epoca şi sistemul ideologic i-au făcut un fel de exemple vii ale "victoriei comunismului la sate".

Am scrutat îndelung atitudinea povestitorului meu şi am descoperit cu uluială că nu-i ura (poate cândva, ştiindu-se mai cultivat, îi dispreţuise), ci îi compătimea, socotind, dar ferindu-se să spună, că natura le fusese cumva potrivnică, îi înşelase...

Povestirile erau din nou anunţate de formulările memorabile ce aveau deja o apreciabilă circulaţie în sat sau cel puţin în cercul în care le mai povestise Moş Gheorghe. Ele funcţionează în economia povestirii într-un fel asemănător "poantei" din anecdotele de cea mai bună calitate: incită şi lasă să se întrevadă elementul declanşator, dar mai ales pregătesc ascultătorul pentru o atitudine dictată de către povestitor. Starea de incertitudine şi curiozitatea îmi erau mai întotdeauna prelungite de un dialog între povestitor şi "asistenta" sa, Cucoana Moaşă, care adesea juca rolul *auditoriului activ* despre care vorbesc lucrările de exegeză a textului

https://biblioteca-digitala.ro

folcloric. Era un mediu ideal de culegere a narațiunilor. Mai întâi se ivea miezul anecdotic al narațiunii, apoi mici corecții venite de la unul sau celălalt, amintiri despre alte circumstanțe ale relatării, apoi, după o pauză în care gazdele mele încercau să vadă dacă m-ar interesa s-o ascult, jucând parcă o mică sceneta naivă, cea a refuzului şi dorinței de a fi îmbiați să spună. Când totul era pregătit, nu mai rămânea decât să ascult întreaga relatare...

O povestire precum cea cu țiganul şi radioficarea ar putea trece uşor drept snoavă dacă ar lipsi localizarea pe care povestitorul insistă nu numai pentru că tema conversației era epoca instaurării comunismului, ci şi pentru că astfel justifică circulația formulei "Nu cânți ci vrèu io? Nu vrai sî cânți Zărzăreaua?!..." pe care ulterior, am constatat că o repeta ori de câte ori, deschizând el însuşi radioul, nu găsea un program interesant. Că Moş Gheorghe a creat această povestire sau doar a făcut-o să circule este mai puțin important; ceea ce se cere subliniat este faptul că ea circulă şi este rememorată ori de câte ori situația o cere.

"Când or vinit comuniştii, or pus post di radio şî la Podu Turcului; avea o oră-doo de transmitiri. Şî dădeau muzică popularî. Era tot aşa, ca acuma, alejeri şî voiau ii sî aibă cât mai mulți cari să-i voteze. Iesti acolo în Podu un cartier aşa di țâgani şî unu' într-o zî o auzît on cântec "Zărzăreaua" – iera la modî pi-atunci...aşa! Şî i-o plăcut şî 'ce: "Mai zî-i o datî, bă!" (Ştiț', la radio o zâs cî ci ştiè prostu' cî ci-i acela radio?!... El credè cî de-acuma partidu' i-o adus lăutarii în casî şi-i poati comanda cum vrè iel!...).

Buun! S-o-nfurièt țâganu' şî s-o dus la consiliu popular cum iera pi-atunci şî l-o luat şî pi preşedinte: "Di ci nu cântî cân' îi zâc?"; "Păi, tovarăşe, uiti cum şî uiti cum!..." (Şî i-o iexplicat cela cum funcțâioneazî...aşa!...radioficarea).

Țâganu' nici una nici doo, s-o repezât acasî ş-o luat o muchie, on topor, şî cân o pălit o datî-n radio, în difuzoru' cela...ăşchii l-o făcut!...praf-praf!... "Nu cânți cân' vreu io? Atunci di ci sî ti țân?!..". Aşa! Li dădusi partidu' gratis, ca s-asculti țâganii muzâcî şî ştiri, cî cicî sî li rădici nivelu' educativ...".

O alta de aceeaşi factură, dar în care satira şi chiar intenția caricaturizării sunt evidente, se referă la un activist mărunt "cam on fel di lider di sindicat, cum i-ar fi zâs pi timpur'li astea", care încerca să dovedească victoria comunismului până şi asupra secetei. Satisfacția cu care povestitorul reproduce cuvintele inginerului venit să-i învețe pe țărani să semene "păpuşoiu'-n rânduri" este evidentă, căci, "liderul nostru" nu îndeplinea condiția de bază a grilei de valori impuse de Moş Gheorghe **oaminilor adivarați**: nu avea carte!

"Eiii! Multî propagandî făcèu! Sî silèu dup-aia sî le deie țăranilor lecții cum sî cultive pământu'.

Or adus într-un rând on injiner – tari cumsăcade iera şî foarte capabil! -, l-or adus sî ni-nvețe sî sămănăm păpuşoiu'-n rând. Bun lucru! Foarti bun, numa' că o dat Dumnezău on an ca aista: o secetă grozavă!... Injineru' să-ntâlnea periodic cu oamenii la şcoală: le-o dat seminţe ameliorate, hibride ...aşa!... Le-o spus cum să sapă şî cât ar trebui, după calculele lor ştiințâfice sî li iasî.

Cân' o fos' la cules, la recoltat propriu-zâs, injineru' ştia de-acuma că n-a' să iesă triabî bunî cî n-o ploiat. Buun! Îi strânge la şcoalî ş-începi sî li spunî cî asta ie, cî dacî n-o ploiat, cantitatea va sî hii micşoratî. Da unu' di la...nici nu mai ştiu di pi un'i iera!...unu', Neculai Chiperi, cam... on fel di lider di sindicat cum i-ar fi zâs pi timpur'li astea, tăt l-o-ntrerupt: <Io am făcut atâta ş-atâta (adică cât ar hi trebuit să iasă dacă ploia!). Io am făcut şî io am făcut!... > Injineru' la-nceput nu l-o prè băgat în samă, l-o lăsat că-l vedea că-i prost! Iel, nimica! <Io am făcut şî io am făcut!> (Vroia s-arăte că dacă faci politicî ştii şî agriculturî sau ca' cum ar hi cî la comunişti o ploiat sau nu contează că dacă plouă ori nu cî ii tăt fac recoltă...record-aşa!...).

Injineru' cela pân'-la urmî s-o-nfurièt şî zâce: <Taci cu făcutu dumitale! Ti dau afarî din clasî dacî mai spui cu făcutu'! Nu vezi cî n-o ploiat, ci tot îi dai zor?!... Mai taci sau ieş' afarî cî ti dau şî cu capu' di bancî!...>. A ieşât numaidicât lideru' nostru, s-o ruşânat cân' i-o zâs ca la şcoalî cî-l dă cu capu' di bancî c-apoi iel nici nu prè iera-nvățat cu şcoala, cu banca, cu d-astea că nu prè trecusă pe-acolo şî - ce-o hi zâs iel?! - <Tocmai acuma' cân' am ajuns şî io mare om sî mă deie aista pi mini cu capu' di bancî?!...>. Mai erau uniia cari li plăcè sî sî vadî-n fațî, da' nu-ntotdèuna li işa!

Da' pi urmî şî injineru' cela o plecat c-o văzut c-aici nu-i pământ şî mai ales nici oamini di...experimente din astea-aşa!..."

Narațiunea i-a fost amintită povestitorului de vara secetoasă a lui 2000 şi de lauda deşartă a unui sătean oarecare că ar avea porumbul bun în vreme ce la toți ceilalți era "ca ars cu var". În subtext se simte disprețul pentru activiştii slugarnici, însă orgolioşi şi un fel de compasiune pentru intelectualul silit să îndeplinească sarcini imposibile cu mijloace aproape nule tocmai pentru a-l compromite. De aici şi atitudinea excesiv de autoritară, poate chiar riscant de nepoliticoasă, pe care povestitorul i-o atribuie inginerului. (Spre deosebire de "liderul de sindicat", Moş Gheorghe îl prețuieşte şi îl respectă chiar şi astăzi pentru poziția socială câştigată prin studii.). Oricum, cele două personaje par să rivalizeze pentru poziția de protagonist în cercul

https://biblioteca-digitala.ro

ascultătorilor de vreme ce atât formularea : "Io am făcut, io am făcut!", cât şi "Taci cu făcutu' cî ti dau cu capu' di bancî!" circulă ca reprezentări la scară redusă ale "realizărilor agriculturii socialiste".

Un alt text, mult mai hilariant, dezvoltă aceeaşi temă, cea a instruirii ideologice, şi are ca personaj principal un "activist pe puncte", tipul activistului stupid, complet confuz, dar plin de importanţă, care, deşi nu pricepe nimic din politica pe care o propagă, se socoteşte cu un cap deasupra celorlalţi.

"Da' nu iera sânguru' aşă!... Toţ' proştii sî vârâsă cari la partid, cari la sindicat...şî tăt aşă!...

Iera unu' di pe-aici, di pi la noi, care-o făcut o şcoalî di partid pi la Focşani (nu mult tari, vr'o trii luni!).

Cân' s-o-ntors, o făcut şedinţî (moaşa să vă spuie, că iè o fost!). Buun! Îi strânje pi toţ' la şcoalî ş-începi: <Tovarăşi, ştiţ di ci v-am adunat!...Ptiu!> (Tot stuchia aşa, avè aşa...on tic, on obicei prost!) (Di un'i sî ştie lumea?!...). Da' nişi iel nu ştiè, o tăt vorghit aşă, o aruncat cuvinti: o zâs cică di nu ştiu câti zăci di ori "Partidu'" şî "tovarăşi" (şî tot "ptiu!") da' nimic concret...aşa!... (O-nsămnat o doamnă învăţătoare într-on caiet!). I-o ţânut aşa digeaba, ca s-arăti cî-i şî iel cineva... O tăt încurcat-o cu politica, cu ideologia...aşa!... şî ce-o mai fi auzât iel pi-acolo, pi la şcoala aia a lui!...Da' la urmî n-o mai ştiut ci sî zâcî, s-o hi plictisât şî 'ce: <Şî ştiţ' ce-i?!...Ptiu! Asta-i cu partidu': nu-i nica!...>. Auziţ'! <Nu-i nica!>, asta înţălesese prostu' la şcoala di partid: nica!...

Ş-aşa o şî fost!... Nu ştiu ci s-o mai hi ales di iel, da' mari n-o agiuns!...".

Textul este voit vulgar tocmai pentru a sublinia poziţia ridicolă a personajului şi contrastul atitudinii lui infatuate cu cea a intelectualilor satului puşi în situaţia umilitoare de a-i asculta inepţiile în cadrul unei şedinţe interminabile. Replica *"Şî ştiţ' ce-i?!...Ptiu! Asta-i cu partidu': nu-i nica!...!"* dă întreaga măsură a unui sistem de îndoctrinare ce se fundamenta el însuşi pe neştiinţă, pe incompetenţă, pe aroganţă şi superficialitate. Este deosebit de interesant comentariul lapidar dar insinuant al naratorului: *"...asta înţălesese prostu' la şcoala di partid: nica!...Ş-aşa o şî fost!..."*. El nu este dispus să acorde circumstanţe atenuante măruntului trepăduş care până şi şcoala de partid o făcuse în grabă – doar trei luni! – de aceea nu găseşte în spatele atitudinii lui ireverenţioase decât lipsă de maniere, de educaţie în general, nicidecum o atitudine de nesupunere conştientă. Această viziune narativă este generată de experienţa îndelung exersată a convieţuirii: personajul, un individ născut şi crescut în sat, *"iera on golan, on niam prost di pe-aici!"* şi el confirma regula: *"În partid s-or băgat toţi cari or fost certaţ' cu şcoala, cu munca...toţi niisprăviţii-aşa!".*

Ceea ce rămâne definitoriu pentru personalitatea lui Gheorghe Adam sunt naraţiunile personale ce descriu experienţe din anii comunismului. Acestea se constituie într-o adevărată strategie a supravieţuirii, fie prin evitarea unui conflict deschis şi amânarea confruntării directe, fie prin consumarea verbală sau găsirea unei alternative de compromis într-o situaţie sau alta.

Ordonate cronologic, ele se întind de-a lungul unei jumătăţi de secol: de pe timpul secetei şi foametei din '47, până cu o lună-două înainte de Revoluţia din '89, însă din punct de vedere tipologic, al punerii în practică a materiei narate, sunt distincte două subcategorii: una, mai apropiată de stilul celorlalte analizate mai sus şi, implicit, de ceea ce îndeobşte numim snoavă, iar o a doua de factură realistă, mult mai fidelă faptului trăit. Ceea ce le distinge este, din nou, formula memorabilă, "poanta", care circulă deja de sine stătătoare, funcţionând ca element incipient, *captatio benevolentiae* – pentru ascultător - şi de reactivare a memoriei – pentru narator.

Este greu de spus câte din replicile date celor ce slujeau acest sistem au fost rostite cu voce tare şi câte au stăruit în memoria povestitorului până s-au concretizat în aceste naraţiuni.

Astăzi, majoritatea povestirilor pe care le-am transcris sunt bine cunoscute cercului familial intim al lui Gheorghe Adam, dar şi cunoscuţilor care îl frecventează şi cu care îi place să rememoreze timpurile de altădată. Circulaţia lor este însă relativă, în sensul că nu par a fi preluate de alţi naratori, ci se actualizează la cererea auditoriului doar de către protagonistul lor. Cu atât mai mult, prezenţa mea a impulsionat repovestirea lor, iar ceea ce este mai interesant, de-a lungul mai multor conversaţii cu Moş Gheorghe, el mi-a furnizat variante ale întâmplărilor relatate anterior.

Ne aflăm în faţa unui tip aparte de eroism concretizat aproape exclusiv verbal. Dintre atitudinile astfel manifestate ale personajului principal, am notat: *ataşamentul simulat* (formulat prin lozici sau replici cu dublu înţeles), *eludarea răspunsului* şi înlocuirea lui cu o vorbă de duh sau cu un proverb, *furnizarea dovezilor* din documente, *scrutarea ironică* a adversarului de-a lungul unui moment de tăcere semnificativă, *refuzul de a da satisfacţie* completă adversarului, *panica şi spaima* ce culminează uneori cu gesturi descumpănite (ştergerea dovezilor, fuga nocturnă) şi, în fine, revolta verbală.

Structural naraţiunile se bazează pe acelaşi cuplu de acţiuni prejudiciere/remediere, cu un crescendo de situaţie şi un punct culminant marcat, de obicei, de formularea memorabilă. De cele mai multe ori, aceasta din urmă însoţeşte dovada materială (document, obiect), urmând apoi o rezolvare pozitivă (eliberare,

https://biblioteca-digitala.ro

reabilitare, repunere în drepturi), dar există şi situaţii în care urmează cedarea şi acceptarea constrângerii. Naraţiunile debutează cu o situaţie neclară (nealinierea la un comportament-standard, ocuparea unui loc aparte în ierarhia socială anterioară, bănuială, delaţiune, reclamaţie), cu o aparentă încălcare a ordinii comuniste (refuzarea actului colectivizării, nedenunţarea unor persoane socotite periculoase, deţinerea unui post-cheie în structurile administrative), cu o situaţie-limită (catastrofe naturale, găsirea unor probe, a unor documente, înregistrarea unor replici) sau cu o probă dificilă, impusă fie ca ultimă şansă, fie ca o garanţie a ataşamentului la cauza socialismului.

Un alt element ce particularizează naraţiunile lui Gheorghe Adam este concluzia, comentariul ce încearcă să canalizeze înţelegerea faptului povestit în direcţia dorită de el. Acestea nu sunt simple reflecţii izvorâte exclusiv din experienţa proprie, ci au caracterul unor opinii colective formulate în urma unei scrutări îndelungate şi a unei bogate însă tragice experienţe sociale. Comentariile sunt cu atât mai importante pentru realizarea narativă cu cât ele se formulează mai amplu sau mai lapidar, în funcţie de gravitatea abuzurilor expuse şi de implicarea naratorului. Acestea se concretizează în câteva cazuri în adevărate discuţii asupra evenimentelor consumate. Evident, unele dezvoltă mai apoi o întreagă teorie împotriva totalitarismului: *"Că satu' Fundătura era pus să fie şters di pi faţa pământului – asta li iara <sistematizarea> lor! Ne lua, ne ducea în blocuri în Podu şî casele ni le punea jos, la pământ! Am auzit eu pe la uniia că vroiau aşa să ne-nchidă în blocuri şi să ne ia dimineaţa în camioane, în remorci, să ne ducă la muncă şî sara sî ni-aducă-napoi. Robi! Ca pe robi să ne trateze! Eram robii lor, ai comuniştilor!... Doar dacă vroiau –aşa am auzât – ni şi-ncuieu acolo, în blocurile alè, ca să nu mai ieşim, să nu ne revoltăm!..."*

Trebuie să ţinem seama şi de o anumită tipologie a personajelor: *stupidul rău intenţionat* (de obicei, securistul sau activistul cu funcţie importantă), *turnătorul* (personaj mărunt, întotdeauna slab instruit, dar malefic, un fel de auxiliar al sistemului), *prostul parvenit politic* (şi el, o unealtă ce nu se suprapune de cele mai multe ori nici stupidului, dar nici turnătorului pentru că este cumva câte puţin din fiecare), *anchetatorul limitat* (pe care naratorul îl ridiculizeză, adresându-i cele mai caustice epitete şi cele mai reuşite replici). Vin apoi personajele ce aspiră la roluri pozitive: *activistul cumsecade* (indulgent şi echilibrat, cultivat sau cel puţin instruit, este mai curând înzestrat cu mult tact, decât convins de nevinovăţia celor pe care îi anchetează) şi *intelectualul* constrâns să abuzeze sau doar să colaboreze (acestuia, în virtutea studiilor şi a capacităţii intelectuale dovedite, povestitorul îi acordă circumstanţe atenuante socotindu-l tot un persecutat politic).

Din multe comentarii înţelegem că Gheorghe Adam judecă aspru acest sistem social: formulările ironice, încărcate de obidă abia înăbuşită sau de revoltă făţişă sunt izvorâte dintr-o înţelegere aspră, ţărănească a perfidiei metodelor. Acestea ascundeau, adesea inabil, intenţia de a distruge un întreg univers aşezat temeinic pe valori, ierarhii şi crezuri. Oarecum detaşat de întâmplări şi situaţii, Moş Gheorghe le priveşte după ce au trecut decenii, ca pe nişte înscenări prost regizate şi prost jucate: *"Asta o fost aşă, o-nscenare, o-ncercare de-nscenare da' nu le-o ieşât!... Dacă li işa, mă lua, mă ducea sâgur!... Făcèu şî de-aiestea! La mulţi le-or făcut! Ierau vicleni tari!...Făţarnici!..."*. Nu rareori din comentariile lui simţeam satisfacţia omului căruia i s-au împlinit profeţiile, chiar dacă ea este umbrită din nou de dezamăgirile postrevoluţionare: *"Pi urmă şî pe-acela l-o văzut ia, l-ontâlnit la Prefecturî, pi scărili celea-n Bacău, şî 'ce: <Tăt pe-aicea ti găsăsc?!>. (Parcî sî dusăsă anumi sî-l cauti! Da' o zâs şî ia aşă!) 'ce: <Nu ti-ai lăsat de-aiestea?! Ticăloşilor, ar' să vi sănfunde odatî!...>. Da' iel n-o răspuns, s-o uitat înt'-altă parti. Nu di ruşâni, cât aşă, c-atuncea tăt avieu ii o leacă di sâialî, cî nu ştieu încotro să-ndreaptă lucrurile...He-he-he! Da' acuma' or aflat ii şî nu li-i chiar rău tari!..."*.

El pătrunde admirabil esenţa duplicitară a comunismului ce se traducea în tehnici de învăluire, de travestire şi de corupere a pornirilor individuale. "A lămuri" pe cineva în acest fel i se pare povestitorului a-i anula voinţa, personalitatea chiar, a-l determina să devină altceva (nici măcar altcineva!). Epitetele "făţarnic", "viclean" nu apar întâmplător în aceste comentarii explicative; lor li se adaugă termeni mult mai duri: "găinărie", "tâlhărie", "ticăloşie", ce trasează ceva din hăţişurile "propagandei", ale "metodelor de convingere" şi de "aderare" la principiile comunismului. Acestea declanşează o stare de spirit: aceea de alertă permanentă, transformată treptat în nesiguranţă, spaimă şi apoi teroare. Poate acest din urmă termen dă măsura întreagă a ceea ce a fost sentimentul creat şi apoi speculat de comunism pentru a se instala şi impune. Spaima că dintr-o discuţie familială, dintr-o vorbă la întâmplare, dintr-un obiect găsit la o percheziţie de rutină se poate deschide o anchetă domina întreaga viaţă a satului în anii '50: *"Veniau şî noaptea, în puterea nopţii sî ne controlezî, că ieram socotiţ', noi chiaburii, duşmani ai poporului, ai socialismului şî cum mai zăcèu ii acolo!*

Or vinit o datî-n puterea nopţî şî m-or controlat sî vadî dacî ŋ-am armî. (Io avusăsăm, da' di vânătoari, şî o predasem, avèm şî dovadî...aşa!). Or vinit ş-or bubuit cu pumnii aşă în obloani şî ni-or sculat din somn sî ni controleze! <Deschideţ'!...Percheziţie!...> (Nu puteai sî ti opui cî ti şî lua!...)."

https://biblioteca-digitala.ro

Sentimentul vinovăției comune a fost instituit cu o abilitate diabolică, astfel încât chiar şi o persoană echilibrată, onestă, dar neangajată politic în edificarea comunismului să devină *persona non grata.* Numai astfel erau posibile josnicele delațiuni, "turnătoriile" şi "găinăriile" care, dacă cel vizat nu răspundea prin "ataşament la cauza partidului", se transformau în hărțuire şi apoi într-un veritabil complot colectiv. Prestigiul de care Gheorghe Adam s-a bucurat în sat a zădărnicit acest plan. De aici, confruntările fățişe cu inconfundabilii reprezentanți ai ordinii: securiştii. În viziunea lui, dincolo de aceştia se afla Răul absolut, neconturat concret în personaje sau instituții, pentru că era mult prea puternic şi mult prea complex. Orice victorie asupra măruntelor "unelte" însemna o lovitură bine plasată sistemului, fie că era o replică, o dovadă a nevinovăției, fie că era refuzul unui dialog, egal, la prima vedere, cu o capitulare. Am observat în mai toate relatările povestitorului meu insistența de a pune față în față declarațiile, "lozincile" comuniste, cu intențiile ascunse şi apoi de a le dezvălui sensurile. Astfel se nasc ironii usturătoare formulate oarecum amuzat: *"Auziț', doamnă, cu <expertu'>, că ii nu ştièu io cred nici o carti ci cuprinde!..."; "N-avè partidu' bani nici di-o lampî cum să cadi!"*. Atunci când naratorul rememorează o înfrângere, comentariul este mai amar, încărcat de o revoltă neputincioasă şi târzie: *"Păi ni lăsa, doamnă, nu să gândèu ii cî ci faşi omu', cî cutari...Lor li trebuiè cote!..."; "Punèu, doamnă, punèu cote ca sî-ț' iè pelea, sî ti chinuie, sî dai tăt, sî ti-nscrii (că ii avèu aşa, normî, cum au pocăiţî, să-şi aducă fraț' la adunari, adepți...aşa!)."*.

Iată cum, parcă ar vrea să spună Moş Gheorghe, îi tratau pe oameni cei care veniseră să le făgăduiască o lume mai bună!... Din nefericire, nimeni nu va putea şti cum relata el aceleaşi întâmplări în anii '70-'80. Desigur, lipsea unda de satisfacție şi abia întrezăritul optimism de azi, iar personajele nu se bucurau de aceeaşi lumină favorabilă ce le mai atenuează defectele. Ceea ce însă exista cu siguranță, conferind narațiunilor o existență efectivă, erau ceea ce am numit "formule memorabile" destinate să rezolve situațiile "pe muchie de cuțit".

Dincolo de o compoziția despre care am discutat deja, de elementele de stil prin care sunt evidențiate personaje şi situații, cred că el compune narativ o rememorare refuzată. Fie că anumite elemente cu valoare de lovitură de teatru n-au avut loc sau au fost mult mai dure, fie că unele amănunte au scăpat vigilenților apărători ai cauzei comunismului sau că scopul lor era numai acela de a intimida, nu şi de a suprima, acestea au în textura povestirilor un rol hotărâtor: să ilustreze un anumit tip de confruntare.

După părerea mea, naratorul încearcă, prin recompunerea în această manieră narativă a propriilor experiențe, pe de o parte să ilustreze încrederea absolută în dreptate şi adevăr ca valori universale, iar pe de altă parte, să demonstreze superioritatea spiritului asupra forței brutale. Aşadar, Moş Gheorghe nu numai că se autocaracterizează ca un personaj înzestrat cu raționalitate, cu stăpânire de sine şi tact, care ştie să plaseze replicile potrivite la momentele potrivite, ci conferă aceleaşi calități şi personajelor sale favorite, cele ce mai au reminiscențe ale descendeței din **oamini adivarați.**

LEAVES FROM THE ORAL HISTORY OF A VILLAGE FROM BACAU COUNTY (FROM GHEORGHE ADAM'S STORIES)

During the summer of 2000, I recorded in the village of Fundatura, the commune of Glavanesti, Bacau County, several records that constitute important segments of oral history. People wanted to speak, "to tell" (which means to relate, to confess) but not about very old times, but about others, "more recent" times: the war, the captivity, the *kulakisation*, the communist persecution. This is how I found out that men in the village were being hierarchically differentiated according to those experiences and – as I inferred – to telling stories abilities. Naturally, the history of the village was divided into that preceding the World War II and that after the war. Unbalanced as duration, unequal as intensity and fidelity of retention, the two slices of time seemed to refuse to mutually complete and they remained parallel: two ages of the same locality. I was noticing in amazement that my collocutors were able to imagine for each "era", if they continued undisturbed, an image of both their village and its life. A patriarchal one, descending from chronicles and ancient documents, and another one, apocalyptic sketched, where the values and feelings would have totally been tainted or destroyed.

The contemporary manuals of Ethnology write about the fieldwork as a pretext for an *a posteriori* reflexive anthropology, and about the fact that the preliminary choice of a writing style implies the choice of a certain type of field investigation, of a personal way of conducting fieldwork and hence the metaphorical saying: *the text is the fieldwork.* Therefore, in order to become a witness first you have to be convincing, to reveal all your thoughts, inner commentaries, fears and endeavors. As a result I gave up the structured interviews and especially the restraining questionnaires and I chose a method closer to a journalistic inquiry:

https://biblioteca-digitala.ro

the recording of life testimonies, both of personal and heard from others narratives, connecting them only to the interviewed subject himself to the general theme of my fieldwork: the oral history of this village.

NOTE

[1] Devereux, Georges, **De l'angoisse à la méthode dans les sciences du comportament**, Paris, Flammarion, 1980, p.49.

[2] Copans, Jean , **L'enquête ethnologie de terrain**, Nathan, Paris, 1997, p.91-106.
[3] H.H. Stahl, **Tehnica mohografiei sociologice**, Bucureşti, Ed. Institutului Social Român, 1934, p.9.
[4] Copans, Jean, **op.cit.**, p.68.
[5] Georges Devereux, **op.cit.**, p.57
[6] Robinson, John A., *Personal Narratives Reconsidered* in **Journal of American Folklore**, vol.94, no. 371, 1981, p.61.
[7] Aniţa Nandriş-Cudla, **20 de ani în Siberia. Destin Bucovinean**, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1991.
*** **Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara urmată de mărturia lui Cornel Drăgoi** – culese şi editate de Irina Nicolau şi Theodor Niţu, cu o prefaţă de Gabirel Liiceanu, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1993.
Vultur, Smaranda, **Istorie trăită, istorie povestită (Deportarea în Bărăgan, 1951-1956),** Timişoara, Amarcord, 1997.
Vultur, Smaranda (coord.), **Lumi în destine. Memoria generaţiilor de început de secol în Banat**, Bucureşti, Editura Nemira, 2000.
[8] Nicolae Constantinescu, *Implicatii teoretice in delimitarea categoriilor narative contemporane* în **Memoriile Sectiei de Filologie, Literatura si Arta**, seria IV, tom. X, 1988, Editura Academiei, Bucuresti, 1990, p.101.
[9] T. van Dijk, "Action, Action Description, and Narrative", **New Literary History**, 6 (1975), p. 273-294, apud John A. Robinson, Personal Narratives Reconsidered, **Journal of American Folklore**, vol.94, nr. 371, 1981, p.61.
[10] cf. J.A. Robinson, **op.cit.**, p. 63.

https://biblioteca-digitala.ro